

wiadomością na temat jego pochodzenia, a argument leczenia chorób genetycznych znaleźć rozwiązanie może we wprowadzeniu podziału na informacje identyfikujące i nieidentyfikujące.

Choć wydaje się, że z większością wysuniętych wniosków nie sposób się jednoznacznie zgodzić, to przedstawiona pozycja z pewnością istotnie przesuwając granicę pola do ożywionej dyskusji, tym bardziej na tle piętrzącej się, a pokrewnej tematyki – prawa do znajomości swego pochodzenia genetycznego w przypadku sztucznego zapłodnienia i anonimowości dawcy nasienia. Problem ten nie zamyka się tylko w ramach tych dwóch zagadnień, dotyczą go również instytucje określające pochodzenie dziecka, jak zaprzeczenie ojcostwa czy bezskuteczność jego uznania. We wszystkich tych przypadkach pojawia się to samo zagadnienie prawa do poznania swego genetycznego pochodzenia i konkurujące z nim uprawnienia innych osób, a także wspomniany wielokrotnie przez Janusza Gajdę – wzgląd na dobro dziecka. W tym miejscu rodzi się oczywiste pytanie, jak należy postąpić w przypadku pełnej integracji dziecka z rodziną adopcyjną, które uważa przysposabiających za swych rodziców: czy ujawnienie prawdy będzie zgodne z jego dobrem, czy też obróci się przeciwko niemu, burząc jego dotychczasowy świat? Ujawnianie tajemnicy przysposobienia odbyłoby się prawdopodobnie bez szczególnej potrzeby wypływającej od samego dziecka i podważyłoby istotę adopcji, jaką jest stworzenie dziecku pozbawionemu naturalnego środowiska rodzinnego warunków, takich jak istniejące w rodzinie biologicznej – z pewnością takiej odpowiedzi udzieliłby Autor omawianej pozycji i przecież wcale nie byłaby to odpowiedź pozbawiona racji. Stąd wydaje się, że rozwiązanie problemu konkurencyjnych praw przysposobionego i uprawnień innych osób zaproponowane przez Janusza Gajdę stanowić może inspirację do dalszych analiz tej problematyki.

Abstrahuując od konkluzji i głównego przesłania monografii, stwierdzić należy, że Autor przedstawia problematykę w niezwykle inspirujący i ciekawy sposób, i co istotne – dotychczas nieujmowaną tak wyczerpująco. Ponadto bardzo obrazowy i lekki styl wypowiedzi Autora powoduje, że lektura *Tajemnicy przysposobienia* jest nie tylko interesująca, lecz także po prostu przyjemna.

Joanna Zajczkowska
joanna.zajczkowska@amu.edu.pl

Przewodnik po moralnym kapitalizmie,
red. Tomasz Dołęgowski, Centrum Myśli
Jana Pawła II w Warszawie, Warszawa
2015, ss. 247.

Recenzowana praca została podzielona na trzy bloki tematyczne. Zawiera także biogramy autorów, Deklarację Fundacji Centesimus Annus – Pro Pontifice oraz krótką charakterystykę Centrum Myśli Jana Pawła II. Redaktorem książki jest Tomasz Dołęgowski, który zebrał liczny zespół wybitnych autorów reprezentujących różne szkoły myśli w naukach społecznych i różne doświadczenia osobiste i zawodowe. W efekcie powstał niezwykle interesujący tom, który na pewno zainspiruje czytelników zainteresowanych współczesnymi wyzwaniami stojącymi przed gospodarkami narodowymi, ich społeczeństwami, ale przede wszystkim przed regulatorami i rządzącymi, mającymi wpływ na instytucje krajowe i o zasięgu kontynentalnym i globalnym.

Zamysł i cele książki są precyzyjnie zapisane we Wstępie autorstwa Michała Łuczewskiego i przede wszystkim w Przedmowie Tomasza Dołęgowskiego. Redaktor już w pierwszych zdaniach przedmowy przez postawienie takich pytań, jak: „Czy kapitalizm może być moralny?, Co to znaczy »moralny kapitalizm«?, Czy można mówić o moralności na wolnym rynku?”, wskazuje na główne nurty rozważań, jakie przewijają się w recenzowanej książce. Ambicją redaktora i zaproszonych autorów była prezentacja uwarunkowań współczesnego moralnego kapitalizmu w szerokiej perspektywie badawczej, obejmującej zarówno ujęcie historyczne, jak i obecny wieloaspektowy kontekst globalnej gospodarki. Nowe warunki gospodarowania i zwiększona skala intensywności rywalizacji doprowadziły do renesansu idei moralnego wymiaru gospodarowania. Taka potrze-

ba i zarazem złożoność zagadnienia wymagają szerokiego, interdyscyplinarnego spojrzenia, co z powodzeniem udało się osiągnąć redaktorowi opracowania zarówno przez dobór zaproszonych autorów, jak i zamieszczone w książce ich opracowania.

Z racji szerokiej tematyki pracy cele książki są wielorakie i złożone. Najogólniej można je sprowadzić do trzech obszarów. Pierwszy obejmuje cele poznawcze. Odnoszą się one do kwestii współczesnych debat nad rolą i odpowiedzialnością ekonomii za obecny kształt gospodarki. Dotyczą także uwarunkowań rozwoju polskiego kapitalizmu, w tym specyficznych ograniczeń jego modernizacji wynikających z historycznych doświadczeń.

Drugi obszar celów można w uproszczeniu sprowadzić do kwestii pytań, analiz i odpowiedzi odnoszących się do metodologii nauk ekonomicznych, kwestii instytucjonalnych i ustrojowych widzianych i inspirowanych z perspektywy współczesnej katolickiej myśli społecznej.

Trzeci zbiór celów odnosi się do szeroko rozumianego wymiaru społecznego. Można dostrzec, że redaktor i autorzy poszczególnych rozdziałów *implicitie* przyjmują, że ich dzieło służyć będzie dialogowi zarówno między specjalistami z dziedziny ekonomii i innych nauk społecznych, jak i między ludźmi z kręgów politycznych i gospodarczych. W tym sensie recenzowana praca jest unikatową próbą zaprezentowania polskiemu czytelnikowi interdyscyplinarnego dorobku w zakresie analiz moralnego wymiaru współczesnej gospodarki.

Cele przyświecające redaktorowi i autorom zostały odzwierciedlone w przyjętym układzie zbioru. Całość podzielono na trzy bloki tematyczne zatytułowane następująco: *Widzieć. Zmiana paradygmatu w ekonomii; Oceniać. Katolicka nauka społeczna oraz Działać. Postulaty i perspektywy.*

Pierwszy blok – *Widzieć. Zmiana paradygmatu w ekonomii* dotyczy otwartej stale kwestii poszukiwania nowego paradygmatu w naukach ekonomicznych, szczególnie dyskutowanej po kryzysie lat 2007-2009. Ważnym, dominującym wymiarem uwzględnionym w tym bloku są wzajemne związki ekonomii i etyki.

Autorem otwierającego blok rozdziału, zatytułowanego *Między ekonomią a etyką życia gospodarczego*, jest Tomasz Dołęgowski. Autor – w wymiarze historycznym i współczesnym, a także w kontekście katolickiej nauki społecznej – opisuje związki między ekonomią i etyką. Podejmuje również trudny problem i niewątpliwie interesującą problematykę wzajemnych relacji etyki, dobra wspólnego i konkurencyjności międzynarodowej.

Kolejny rozdział – *Ekonomia, moralność, regulacje* – autorstwa Marka Belki i Piotra Bańbuły odnosi się do zagadnień ekonomii opisowej i normatywnej. Autorzy podejmują problem odzwierciedlenia w ekonomii zagadnień moralnych, takich jak zaufanie, solidarność czy sprawiedliwość. Na tym tle rozważają potrzeby i możliwości regulacyjne wiodące do społecznie sprawiedliwych rozwiązań.

Stanisław Kluza w rozdziale *Polityka demograficzna* przeprowadza analizę sytuacji demograficznej Polski. Ocena trendów demograficznych dokonana jest w kontekście międzynarodowej analizy porównawczej. Diagnoza dla Polski jest punktem wyjścia do sformułowania interesujących postulatów o charakterze normatywnym.

Dwa następne rozdziały mają charakter studiów metodologicznych. Łukasz Hardt – w opracowaniu zatytułowanym *Pokora i ekonomia* – podejmuje niezwykle rzadko analizowaną kwestię cnoty pokory w poszukiwaniu prawdy w naukach ekonomicznych. Swe rozważanie umieszcza w szerokim historycznym kontekście rozwoju ekonomiki. Autor uznaje granice poznania w ekonomii i tym samym podkreśla potrzebę wymiaru metafizycznego w refleksji naukowej. Z kolei Maciej Zięba w swym eseju zadaje sobie pytanie o status scjentystycznej ekonomii (*Koniec scjentystycznej ekonomii?*). Kwestię tę analizuje w kontekście porównawczym, słusznie akcentując związki metodologiczne wiążące ekonomię z naukami ścisłymi, w tym z fizyką. Rozważania te są cenne także z tego względu, że autor wskazuje na wyczerpywanie się możliwości poznawczych współczesnego scjentyzmu.

Drugi blok tekstów – *Oceniać. Katolicka nauka społeczna* – składa się pięciu rozdziałów. Pierwszy, zatytułowany *Moralna ekonomia* jest autorstwa Michała Łuczewskiego. Autor analizuje kapitalizm w kontekście myśli Jana Pawła II i wybranych nurtów polskiej literatury i sztuki. Odnosząc się do koncepcji moralnej ekonomii, krytycznie postrzega współczesny kapitalizm i jego odzwierciedlenie w teorii ekonomii głównego nurtu.

Piotr Dardziński w rozdziale zatytułowanym *Między efektywnością a sprawiedliwością (miłosierdziem)* spogląda na gospodarkę rynkową z perspektywy teologiczno-filozoficznej. Autora interesuje potencjalny, przyszły kształt polskiego modelu ekonomiczno-społecznego. Stawia też tezę,

że u źródeł współczesnych wstrząsów ekonomicznych leży absolutyzowanie zysku jako podstawowego miernika działalności gospodarczej. Autor podziela pogląd innych krytyków kapitalizmu i uznaje zysk za instrument kreowania porządku gospodarczego, w którym kluczowe znaczenie mogą odegrać wyższe wartości i kategorie, takie jak solidarność, miłosierdzie czy wolność.

Autorem trzeciego opracowania w tym bloku jest Luk Bouckaert, który poddaje ocenie encyklikę Benedykta XVI *Caritas in veritate*. Tak więc odnosi się do kwestii potrzeby etycznego i zorientowanego na duchowość przywództwa w szerokim kontekście współczesnej gospodarki i życia publicznego.

Paul H. Dembinski w kolejnym rozdziale zatytułowanym *Niezupełność ekonomii i biznesu: stanowcze przypomnienie* – podejmuje zagadnienie moralnego wymiaru współczesnych finansów międzynarodowych. Autor w swym tekście także odnosi się do analizowanej w poprzednim rozdziale encykliki *Caritas in veritate*. Przyjmując perspektywę „niezupełności”, dokonuje oceny jej implikacji, także etycznych, dla zrozumienia funkcjonowania współczesnego świata finansów i biznesu.

Ostatni rozdział w tym bloku zawiera rozważania Stefana Zamagni dotyczące współczesnej gospodarki i społeczeństwa analizowane w kontekście adhortacji apostolskiej papieża Franciszka, *Evangelii gaudium*. Autor uważa, że katolicka nauka społeczna zachowała swoje znaczenie jako system intelektualny zdolny do konstruktywnej refleksji nad globalnym kapitalizmem. Stawia on tezę, że opisany w rozdziale model ekonomii obywatelskiej oraz ekonomii komunii daje szanse wyjścia z impasu współczesnej teorii i praktyki gospodarczej.

Trzeci blok – *Działać. Postulaty i perspektywy* – obejmuje cztery teksty. W pierwszym, zatytułowanym *Rozwój gospodarczy jako proces generatywny. Ślady geniuszu kobiecego w praktyce rozwoju*, Simona Beretta z perspektywy katolickiej nauki społecznej prowadzi rozważania ekonomiczno-etyczne dotyczące dobra wspólnego. Bardzo interesujące są także jej postulaty i analizy roli kobiet w procesach rozwojowych.

W kolejnym eseju Dominik Stanny podejmuje kwestie relacji między wolnym rynkiem a chrześcijaństwem i moralnością chrześcijańską. Wychodząc z konkretnego przypadku pracy i działalności handlowej w niedzielę, autor analizuje związane z tym dylematy etyczne. Na tym tle stara się dokonać ocen poglądów rzeczników wolnego rynku odnoszących się do moralnych aspektów jego funkcjonowania. Autor sceptycznie ocenia zdolność wolnego rynku do wykształcenia moralnie pożądaných postaw jego uczestników.

Helen Alford w rozdziale zatytułowanym *Przypadek inwestorów kierujących się motywacją religijną lub misją* podejmuje temat etycznego inwestowania i funkcjonowania funduszy inwestycyjnych. Swe rozważania prowadzi z perspektywy katolickiej nauki społecznej oraz katolickiego zarządzania. Reprezentowane przez autorkę podejście inwestowania i zarządzania z pewnością wywoła dyskusję, ale z pewnością ma inspirujący charakter.

Ostatni blok zamyka esej autorstwa Stephena Younga zatytułowany *Nasza przyszłość: moralna kapitalizm*. Autor zatroskany stanem współczesnego kapitalizmu podejmuje próbę normatywnego spojrzenia na przyszłościowy kształt moralnego kapitalizmu. Postuluje symbiozę dobrze pojmowanego interesu własnego uczestników rynku, społecznej odpowiedzialności i makroekonomicznego rozwoju zrównoważonego.

Na końcu trzeciego bloku zamieszczono dokument Fundacji Centesimus Annus Pro Pontifice, który formułując odpowiedzi na aktualne wyzwania i problemy gospodarki światowej, może stanowić swoistego rodzaju wykładnię współczesnej katolickiej nauki społecznej.

Jak wynika z prezentacji treści, recenzowana książka jest zbiorem zróżnicowanych esejów, których wspólnym mianownikiem jest pogląd, że sprawne działanie rynku opiera się na trzech głównych filarach: efektywnych rozwiązaniach instytucjonalnych, społecznym zaufaniu i ugruntowanej refleksji etycznej.

Szkoda, że między poszczególnymi esejami, rozdziałami nie ma bezpośredniej korespondencji – wzajemnych nawiązań i odniesień. Taka korespondencja dałaby więcej szans niewyrobinemu czytelnikowi na pełniejszy udział w debacie, której ważnym zapisem jest omawiana praca zbiorowa. Z racji fundamentalnych nawiązań do katolickiej nauki społecznej w zbiorze dominuje akcentowanie kwestii nierówności społecznych, ubóstwa i podziału. Sporo uwagi autorzy poświęcili przedsiębiorczości i kontekstowi globalizacji.

Niewiele uwagi zaś poświęcono obiektywnym procesom stanowiącym fundament współczesnej fazy globalizacji. Do tych zagadnień, które mogą stanowić treść rozważań następnych publikacji

podejmowanych z perspektyw katolickiej nauki społecznej, można zaliczyć regionalizację i regionalizm, globalny łańcuch wartości i jego implikacje dla narodowych gospodarek (szczególnie na niskim i średnim poziomie rozwoju), innowacje i bezpieczeństwo cyfrowe. Ważnymi zagadnieniami zasługującymi na pogłębioną refleksję z pozycji katolickiej nauki społecznej i etyki są kapitał społeczny i ludzki, a w ich kontekście tak potrzebna zaradność, roztropność i odpowiedzialność za siebie i innych.

Książka pod redakcją Tomasza Dołęgowskiego nabiera obecnie szczególnego znaczenia. Jest tak dlatego, że stajemy wobec wyzwań moralnych i etycznych związanych z *wędrówką ludów*. W kontekście krajowym stajemy wobec pierwszej w 25-leciu poważnej próby trwałości reguł instytucjonalnych zapisanych w konstytucji oraz stylu i celów uprawiania polityki. Książka stanowi cenny wkład intelektualny i może służyć za punkt odniesienia niektórych bieżących problemów, z którymi musi się zmierzyć polskie społeczeństwo. Zbiór nie daje siłą rzeczy gotowych odpowiedzi. Oferuje jednak z jednej strony ugruntowaną intelektualną podbudowę wypracowaną w obrębie katolickiej tradycji myśli społecznej, z drugiej – odwołuje się do doświadczeń i dorobku zachodniej kultury demokratycznej opartej na szacunku dla jednostki, mniejszości i poszanowania porządku konstytucyjnego. Dociekliwy czytelnik znajdzie więc w tym zbiorze inspirację do samodzielnego wypracowania stanowiska wobec współczesnych wyzwań gospodarczych, społecznych i etycznych.

Tadeusz Kowalski
tadeusz.kowalski@ue.poznan.pl